

„Snellijk zal tot Zijnen tempel komen“.

[INLEIDING TOT HET KERSTFEEST].

Zie, ik zende mijnen engel, die voor mijn aangezicht den weg bereiden zal; en snellijk zal tot Zijnen Tempel komen die Heere, dien gij dien zoekt, te weten, de Engel des verbonds, aan denwelken gij lutt hebt; zie, hij komt, zegt de HEERE der Heerschen. Mal. 3:1.

Abraham, de eerste aarts vader, verschijnt in de historie zoo op eens. Niemand in Kanaän verwachtte hem. Ook Mozes treedt plotseling op. En zoo worden ook na hem schier alle profeten en psalmisten, als een verrassende gave Gods aan zijn volk, in Israels volksleven ingeschoven.

Alleen met het Kindeke van Bethlehem was dit anders. De Redder van zijn volk, de Zaligmaker der wereld, was ingeroepen en beloofd eeuwen te voren. De wereld kende Jezus niet, en zocht hem toch. Uit den nood onzer ellende rees een verwachting op. Er was eeuwig een wett in veler menscheit hart, dat dorstte naar de wateren des levens, dat hongerde naar wat de ziel verzadigen kon, dat zelfs bad en smeekte om vervulling van het onbevredigd hart, waarin zich het hart verwrong. Men wist niet hoe, niet op wat wijze, niet in wien de toelering van den Vrede aan ons onrustig gemoed komen zou. Maar toch speelde het heimwee onder alle volken, dat zoo 't hart niet kon schreeuwen naar de waterstromen, of 't geruisch van het water des levens zou eens het hart verfrischen.

Hoer ook eeuwig een teleurstelling, werd dit geroep om den Redder toch niet tot zwijgen gebracht. Het hield stand. Het zwol aan tot een kreet der natien. En soms trok het voorgevoel door het in zijn wachten nooit uitgeput gemoed, dat het nu naderde, dat het nu komende was, en dat welhaast de afgebeden, lang gezochte en altoos ingewachte Redder snellijk tot zijn tempel komen zou.

Maar toch, onder de natien bleef dit alles in zwevendend vorm. Het was een paven en dringen van het gemoed, maar dat geen vasten vorm kon aannemen. Het was een uitsicht een hope, maar zonder anderen grond dan de drang van het begeeren zelf. Het was op den akker der natien als op den verdorven akker in de natuur, die naar de wolken schreit om lafais uit het zwerk.

Slechts onder één volk was dit anders. Aan Israël gaf de Heere zijn profetie. En die profetie sloeg terug op den nood. Die profetie sloot zich aan bij het heimwee, dat die zielen verterde. Die profetie deed van verre de vervulling schitteren van de begeerte naar heil, die in het hart zich opdroeg.

De profetie der profetie liep evenwijdig met den dorst die om lafais riep. De toezegging dede volkomen, wat de noodkreet uit het hart, eeuwig een, van Jehova had afgesmeekt. En de vervulling die in deze profetie, in deze toezegging, werd aangekondigd, nam, dank zij de profetie, steeds vaster vorm aan. Ze trok zich alhoer aan om een persoon. Ze tekende zich af in het beeld van den Messias. Zoo werd het een verwachting, een afkeer inwachting, het gestadig nitzien naar het rijkje uit het wortel van Isai, of het nog niet uitgesproken. Een Zacharias zag hem in den geest komen, eer hij nog verscheen. Een Simeon smaakte reeds sielevreugd in 't zalig besef, dat hij, eer hij stierf, den Christus, den beloofde, de hope der Vaders, zou aanschouwen.

En Maleachi, de laatste der profeten, had 't Israël aangekondigd: Vertwijfel niet, en wan hoop niet, maar dood hoog den moed in 't hart, want snellijk zal tot zijn tempel komen die Heere, die Messias dien gij dien zoekt."

Het Kerstfeest, of liever nog dat heilig Kindeke, dat op 't Kerstfeest de weelde van ons hart is, kwam niet onvoorbereid. Niet als Abraham uit Ur der Chaldeen, noch als Mozes uit het braamwoud. Heel een reeks van eeuwen lang was veler de bedding uitgegraven, waar in eens deze wateren des levens zonden uitvloeien.

Deze Jezus, die geboren wordt, is voor Israël geen vreemde, als hij verschijnt. Hij is de Redder, die uit den Hooge steeds Israels lot en leven gadesloot. Die van verre steeds meer tot zijn volk genaderd was. Die eeuwen eer hij op aarde geboren werd, zijn volk in teedere ontfeming naging, onder dit volk in engelengestalte gezien was, zijn volk had bijgestaan in hangen nood, en het in zijn worsteling tusschen leven en dood, moed ingesproken, kracht ingestort, en in zijn rouwe getroost had.

Toen hij kwam, kwam hij tot zijn tempel. Tot zijn tempel dien hij zelf in Israël zich gesticht had. Tot zijn tempel dien hij zelf zich in de herten had opgebouwd. Tot zijn tempel in de duizend herten, die hem toebehoorden, die in zijn beeld zich vooruit vermaakt, die in hem vooruit geloofd, die hem afgebeden, ingeroepen en ingewacht hadden.

Hij die tot u kwam, o Israël, was de Heere die tot zijn tempel zou komen, omdat hij hem had gezocht.

En gelijk toen in Bethlehem, zoo gaat alle eeuwen door in het Israël des nieuwen Verbonds, aan elken terugkeer van het Kerstfeest, steeds opnieuw een voorbereiding in de herten vooraf. Ons geloofleven is zoo ongestadig. Nu eens leeft het met Jezus, en in Jezus, en drinkt met volle teugen het heil uit zijn volheid in. Maar dan trekt weer de schaduw voor het geloofhoop; dat het van Jezus wel droomt, maar hem niet meer klaarsijk ziet, en de realiteit van den Heiland verloren heeft.

Maar nu kondigt het komend Kerstfeest weer den jubel in Efratha aan. De klokken van het Kerstfeest luiden dien komenden jubel in. De ziel wordt wakker. Ze bestraft haar eigen onaanvaardelijkheid. Ze gaat terug naar Jezus uit, en roept hem in en wacht hem in. Het is of de natuur zelf meewerkt om door haar donkerheid ons naar het licht te doen verlangen. En als dan het Kerstfeest komt, dan begroet ze geen nieuwen Jezus, maar altoos haar zelfden, maar uit het oog verloren Jezus. De deur van den tempel in het hart ontluit zich weer. En als de dagen voor het Kerstfeest af opkomen, voelt het geloof hoe nu snellijk weer tot zijn tempel zal komen die Heere, die ons aan geloof versterkt had zoekt.

Er zijn in die dagen zoekende zielen, die ook altoos van de bekeering verre bleven, die wel van Jezus hoorden, maar zich niet overgaven. Die wel dorstten, maar nog niet dronken. Die wel hongerden, maar nog niet verzadigd werden. Uitverkorenen Gods, die wel dicht bij het Koninkrijk waren, maar nog altoos van verre bleven staan.

Zoekende zielen, van wie Jezus wist, dat ze zijn tempel waren, maar die het zelf nog niet wisten. Zijn tempel, maar nog ledig. Zoekende, maar nog niet vermoedend dat ze hem zochten.

En, o, hoe dikwijls heeft juist voor dezen niet het Kerstfeest de blijde ure gebracht, dat eindelijk, eindelijk de zalige redding doorbrek, en snellijk tot zijn tempel kwam die Heere die hen zocht, en dien zij zochten, zonder 't zelf te verstaan.

En al daalde er dan geen engel neder, om hun dit aan te kondigen, keer op keer was er dan toch een geloof hart, dat zich ontsloot, om die nog afkeerigen te trekken, en was er een vader of een moeder, was er een broeder of zuster, een vriend of een verre staande, die bij zulk een bijna ontsloten hart de heilige rol vervulde, waarin de engelen in Efratha velden bij de herders optraden.

Immers wie dit doen mocht, hij was metterdaad voor zulk een zoekend hart een van God gezonden engel.

Natuurlijk is dit snellijk komen van den Heere tot zijn tempel, al spreekt 't op 't Kerstfeest niet verhoogen klank, toch aan het Kerstfeest niet gebonden; het werkt ook na het Kerstfeest na. En wie met heilig enthousiasme weer zijn Kerstfeest vieren mocht, blijft nog dagen, nog weken voortleven onder den opnieuw ontvangen indruk, dat dit komen van Jezus tot zijn tempel steeds rijker, steeds inniger, steeds krachtiger moet worden.

Dan houdt de ziel elken morgen en elken avond rekening met zich zelve, of dit komen van Jezus tot zijn tempel wel stand hield en doorging. Of hij nu ziel niet weer verloor, omdat u ziel weer van hem afdoelde. Dan is er een golven op en neder. Een nu eens door de liefde Christi verteerd zijn, en dan weer een gemis van zijn liefde, dat het hart onrustig maakt.

Soms hoog, tot op den top van de bergen zijner heerlijkheid, en dan weer een zoeken in de laagte, tot de ziel in de woestijn versmacht. Maar de profetie houdt aan. De profetie werkt door. De toezegging vernieuwt den geloofsmoed. En dan komt telkens het particular Kerstfeest voor u zelf, niet eens in het jaar, maar ook dikwijls het besef weer opleeft, dat ge u Heiland weer rijker terugvindt.

Een Kerstfeest voor de ziel, soms elke maand terugkerend, waar de wereld niet van weet, maar waar wel God van weet, en waar Gods engelen om juichen.

En ook op dit u bijzonder Kerstfeest, op dit stille Kerstfeest dat ge alleen in de verborgenheid viert, altoos weer diezelfde jubel: Dat telkens weer snellijk tot zijn tempel is gekomen de Heere, dien u ziele zocht.

Amsterdam, 13 December 1907.

Dr. Kuyper verzoekt ons het onderstaande wel te willen opnemen:

Na mijn openbare dankbetuiging van den 8sten November, ontving ik van geestverwanten uit Amerika, Zuid-Afrika en onze Oost nog velerlei gelukwenschen naar aanleiding van het jubileum, dat ik op 29 October j.l. mocht vieren, doch die over den tijd hier aankwamen. Voor zoover deze belangstellende vrienden lezers en lezeressen van De Heraut zijn, zij mij vergund hun hiermede nog afzonderlijk dank te zeggen voor hun zeer gewaardeerde deelneming in mijn feestvreugde.

KUYPER.

's-Gravenhage, December 1907.

Met hartelijke deelneming zal ook in onze Kerken het droeve verlies vernomen zijn, dat de Geref. Kerk te Brussel leed door het sterven van haar trouwen Dienaar Da. Wolf.

Da. J. H. M. G. Wolf behoorde tot die kleine schare van Dienaren des Woords, die den moed hadden bij de Doleantie alles prijs te geven, om trouw te zijn aan wat hun conscientie hun gebod. Na te Serooskerke en te Maasland de Kerk in ons land te hebben gediend, trok hij in 1898 naar de Gereformeerde Kerk te Brussel, waar de kleine kerk, dank zij mede zijn energie, zich allengs uitbreidde en tot vaster bestaan kwam. In de veelzins moeilijke verhoudingen, die zulk een eenzame post in een roomsch land oplevert, wist Da. Wolf zich met tact en voorzichtigheid te bewegen. Zijn gemoedelijk woord stichtte de gemeente; een goede reuke ging van zijn levenswandel uit; de hartelijke belangstelling, gedurende zijn ziekte ook door de andere predikanten te Brussel betoond en die we zeer op prijs stelden, toonde, hoe Da. Wolf de antipathie, aanvankelijk door zijn bevestiging kerkelijk standpunt opgewekt, had weten te overwinnen. Ook voor de pers leverde hij niet onverdienstelijken arbeid, en meermalen werden zijn stukken ook door andere bladen overgenomen. Des te smartelijker is het dat hij, die nog op de middaghoogte des levens stond, 47 jaar oud, thans reeds werd weggenomen. Troostte God de bedroefde weduwe en kinderen en gawe Hij spoedig aan onze Kerk te Brussel een nieuwen Dienaar des Woords.

Het peil van het zedelijk leven daalt in onze letterkunde ook steeds op bedroevende wijze.

Van het grof realisme, waarin schrijvers als Heyermans, Querido e. a. behagen scheppen, spreken we niet eens. Daarbij is het dan alleen maar te doen om de werkelijkheid van het leven af te beelden en weer te geven. En al ligt in dat bij voorkeur schetsen van hetgeen de eerbaarheid liefst met een sluier bedekt, een zeer pervers zinnelijke trek, de rechtstreeks uitgesproken bedoeling is toch niet om het kwaad als zoodanig te verheerlijken of goed

te praten. Het gevaar schuilt hier veel meer in de prikkelende werking, die het lezen van zulke romans op de verbeelding uitoefent, dan in het aantasten van de grondslagen van de moraal als zoodanig.

Veel gevaarlijker is dan ook, wat de bekende schrijfster van Hilda van Suylenburg, thans in haar jongste roman Lilia gedaan heeft. Juist omdat Hilda van Suylenburg ook in onze kringen wel met zeker behagen gelezen is als een kloek pleidooi voor de „rechten der vrouw“, dient met ernst gewaarschuwd tegen de nieuwe pennenvrucht dezer begaafde schrijfster. In Lilia gaat het niet meer om een protest tegen de wetgeving, die zeker op menig punt de rechten der vrouw niet genoegzaam handhaaft, maar om het „recht der ongetrouwde moeder“ als zoodanig te bepleiten. De vraag is hier niet, wie groter zonde doet, de man, die vaak het onwetende meisje verleidt, of het meisje dat zich verleiden laat; het is geen protest, dat ook in onzen kring weerklinkt zou vinden, tegen het onrecht, dat de maatschappij het verleide meisje uitwerpt en aan de schande prijs geeft, terwijl de verleider niets van zijn eere verliest; het is geen poging om psychologisch te verklaren, hoe door passie meegesleept, een val in zonde ook bij de vrouw volgen kan. Neen, het doel, de heele opzet van dezen roman, is om het op te nemen voor „het recht der ongetrouwde moeder“, of wil men liever voor de rechten der vrouw, om ook zonder huwelijk moeder te mogen zijn.

Natuurlijk geschiedt dat alles onder het deksel van de vrije liefde, van de zich vrijwillig aan den man overgeevende vrouw, maar in den grond is dit niet anders dan een publieke aanbeveling en verdediging van de ontrouw. Hier baat geen vergelijking van vrijpleiten, want Gods Woord leert absoluut, dat elke gemeenschap tusschen man en vrouw, buiten het huwelijk zonde is, zonde van hoerij. Van een recht der vrouw, om buiten het huwelijk om moeder te kunnen worden, kan en mag dus geen sprake zijn. Recht om te zondigen heeft de mensch nooit.

We wijzen hierop met nadruk, omdat de schijnbaar zoo onschuldige titel en de naam dien deze romanschrijfster heeft, allicht tot leven zou verlokken. Men wete daarom wel, met welk doel dit boek in de wereld gezonden werd. En zij, die meenden, in deze schrijfster te moeten eeren haar kloek en bezield optreden voor de „rechten der vrouw“, mogen hieruit zien, waartoe dit pleiten voor de rechten der vrouw leidt, wanneer dat recht niet aan de ordinantie Gods, maar aan menscheit willekeur ontleend is.

„Uit de hand Gods.“

IV.

Nu we het Sabbatsgebed en de tienden, die Abraham aan Melchizedek gaf, als niets ter zake doende hebben uitgeschakeld, komen we thans tot de regeling van Jozef en de wetgeving van Mozes, waarop ook in het betoog van Da. Sikkell de hoofdaanpak valt.

Voor dat we daartoe overgaan, dient echter eerst de principieele vraag besproken te worden, of een dergelijk betoep op het Oude Testament geoorloofd is, om daarmede de klare en duidelijke uitspraken van Christus en de Apostelen op zijde te schuiven. Dat dit betoep van Da. Sikkell op de wetgeving van Mozes juist is, betwisten we, en wanneer we op die wetgeving terugkomen, dan zal wijken, hoe Da. Sikkell zich ook op dit punt een geheel onjuiste voorstelling heeft gevormd. Van enige Overheidszorg voor het onderhoud der priesters, is bij Israël geen sprake geweest; het betoep van den Apostel Paulus op de wet, om daarmee aan de gemeente duidelijk te maken, dat zij van Godswege verplicht is voor haar Dienaren te zorgen, stelt dit reeds buiten eenigen twijfel. De financiële scheiding tusschen Kerk en Staat, indien we dit zoo noemen mogen, is nergens sterker dan bij Israël doorgetrokken. Maar ook al ware dit niet zoo, al had Da. Sikkell volkomen gelijk in zijn voorstelling, dan nog zouden we dit betoep op het Oude Testament zeer stevig wraken, waar het dient om de ordinantie, die Christus voor zijn Kerk gaf, krachteloos te maken.

Da. Sikkell zelf toch geeft toe, dat noch Christus noch de Apostelen iets van deze Overheidszorg voor het onderhoud der Dienaren wisten, en de verplichting daartoe uitsluitend op de gemeente leggen. Maar, zoo merkt hij op, dit geschiedde omdat er destijds geen Christelijke Overheid was, die voor de Kerk zorgde; het was dus een noodmaatregel, uit tijdelijke ongelijkheid geboren. Zoodra de Christelijke Kerk over het heidendom had getriomfeerd en de Overheid Christelijk was geworden, trad weer de normale verhouding in. En voor die normale verhouding ligt het voorbeeld ons in het Oude Testament gegeven, waar de wet Gods aan de Overheid die zorg voor den eeredienst voorschreef.

Deze gedachtegang nu is niet nieuw. We vinden hem reeds bij de Byzantijnsche Keizers en de Kerkvaders; onze Reformators hebben daarop hun Christelijke staatsidee opgebouwd; Art. XXXVI is daarvan het uitvloeisel; en nog wordt diezelfde idee in onzen tijd verdedigd tegen de Hoedemakersiaanse groep in de Hervormde Kerk, die deswege in Art. XXXVI zelfs het fundamentele artikel van haar politieke geloofsbepaling vindt. Juist daarom moet de vraag wel onder de oogen worden gezien, of deze stelling juist is of niet.

Natuurlijk kan dit vraagstuk hier niet in al zijn diepte en breedte worden uiteengezet. Dat behoeft echter ook niet, waar het in dit concrete geval gaat over de vraag, of de dwingende macht, die aan de Overheid in het Oude Testament in de zake

der religie toekwam, exceptioneel was of normaal, alleen voor Israël gold of voor de Christelijke Kerk aller eeuwen.

Dat de verplichting om voor de Dienaren te zorgen, in de eerste plaats rust op de gemeente en daarom de ideale verhouding deze zou zijn, dat door vrijwillige gaven voor den eeredienst gezorgd werd, is buiten kijf. De moeilijkheid ontstaat eerst, wanneer aan deze verplichting niet of niet voldoende voldaan wordt en de kerk daardoor in ongelijkheid komt.

Dan, zegt Da. Sikkell, moet de Overheid desnoods met dwingende macht voor het „brood“ der kerk zorgen, want de kerk heeft op dat „brood“ een Goddelijk recht. Voor dat standpunt beroept hij zich op het Oude Testament.

Dat zulk een dwingende macht onder de bedeling der wet in het algemeen aan de Overheid toekwam, stemmen we toe. Maar we betwisten, dat die dwingende macht ook voor onze Overheid tot een regel zou zijn, omdat bij Israël de Kerk in een geheel andere verhouding tot het volksleven optrad dan bij ons, en omdat de Overheid bij Israël een theocratische roeping had, die ze bij ons niet heeft.

Wat het eerste betreft, mag nooit uit het oog worden verloren, dat bij Israël van een zelfstandig geïnstitueerde Kerk in het volksleven geen sprake was. Al erkennen we met onze Belijdenis dat de Kerk niet pas op den Pinksterdag ontstaan is, maar haar historie aanvangt in het Paradijs, toch mag nooit vergeten worden dat de bestaansvorm der Kerk onder Oud en Nieuw Testament niet dezelfde is. Voor den Pinksterdag treedt de Kerk nog niet op als zelfstandig instituut. Eerst, bij de Patriarchen, valt ze saam met het gezinsleven; daarna, bij Israël, ligt ze ingestrengeld in het nationale leven, en eerst nadat de Kerk met Pinksteren wereldkijk is geworden, krijgt ze haar eigen instituut, de gemeente. Daarom is Pinksteren de geboorteur der Christelijke Kerk, omdat ze toen eerst onafhankelijk en zelfstandig in de wereld is opgetreden.

De toestand der Kerk onder Israël kan daarom het best vergeleken worden, ook al gaat dit beeld natuurlijk slechts ten deele op, met dien van het kind vóór de geboorte. Evenals dat kind voor de geboorte wel bestaat, tot op zekere hoogte zelfs een eigen organisme vormt en volstrekt niet eenvoudig een „deel van de moeder“ is; en toch tegelijk dat kind nog geheel van de moeder afhankelijk is, omdat het door de moeder gedragen wordt en het leven van het ongeboren kind nog op wonderlijke wijze saamhangt met het leven der moeder; zoo was het ook met de Kerk onder Israël. De moederschoot is het volksleven, de Kerk het kindeke, dat Israël draagt. Dat Kerk en Staat bij Israël hetzelfde zoude zijn, is daarom niet juist. Een priesterstaat is Israël niet geweest; priester en koning waren twee streng onderscheiden machten; evenals de koning over den eeredienst als zoodanig niet te zeggen had, zoo had ook de priester geen zeggenschap over het rijksbestuur. Kerk en Staat, indien we deze woorden hier mogen gebruiken, waren dus wel te onderscheiden. Zelfs zien we, na de ballingschap, hoe in het opkomen der Synagoge, van den kerkelijken ban en het geestelijke gerechtshof, het Sanhedrin, te Jeruzalem dit „kerkelijke“ leven reeds een zekeren zelfstandigen vorm begint te krijgen. Maar hoezeer we dit erkennen, aan de andere zijde staat toch ook vast, dat althans naar de oorspronkelijke wetgeving van Israël — en daarom is het hier te doen — de kerk nog geen zelfstandig bestaan heeft, maar met het volksleven saam valt. Als Israël als volk saamkomt, dan vormt het de „gemeente des Heeren“; het sacrament der besnijdenis is een nationaal teken; het heiligdom te Jeruzalem is een nationaal heiligdom; de ban of tucht is een uitroepen uit het volk door de Overheid; de regeling van den eeredienst wordt in de nationale wetgeving door Mozes vastgesteld. Geheel op dezelfde lijn ligt het dan ook, dat de zorg voor het onderhoud van den eeredienst en de priesters niet op de geloovigen, maar op heel het volk gelegd wordt; dat de regeling daarvan in Israël's nationale wetgeving wordt geschonken, en dat daarvoor aan het volk tienden worden opgelegd. Omdat de eeredienst nationaal was, moest ook de natie voor den eeredienst zorgen.

Met den Pinksterdag is die verhouding door Christus en zijn Apostelen geheel gewijzigd. De Kerk breekt nu uit die windseelen van het nationale leven los en krijgt een zelfstandig bestaan in het volksleven. De „gemeente“ is niet meer de vergadering van het volk, maar de vergadering der geloovigen. Het sacrament is geen nationaal teken meer, maar teken van het genadeverbond alleen. Er ontstaat op elke plaats een eigen kerk met haar eigen ambtsdragers. Vandaar dat Christus en de Apostelen nu op deze gemeente en niet meer op het volk de verplichting leggen om voor het onderhoud van den eeredienst te zorgen. De grondordinantie blijft, dat de priester van het altaar leven zal; maar waar het altaar nu geen nationaal altaar meer is, maar het altaar der gemeente, heeft de gemeente te zorgen, dat de gave op dit altaar niet ontbreekt.

Zoo zal het gevoeld worden, waarom een betoep op het Oude Testament, om daarmede het onderhoud van den eeredienst weer tot een nationale verplichting te maken, lijnrecht ingaat tegen de grondgedachte van het Nieuwe Testament, ons terugvoert in den dienst der schaduwen, toen volk en gemeente nog één waren, en aan het zelfstandig karakter der Kerk van Christus te kort doet.

Daarmede hangt in de tweede plaats saam, dat de roeping der Overheid bij Israël was een theocratische. God was Israël's Koning, Wetgever en Rechter. Vandaar dat de Overheid bij Israël, behalve de

gewone plichten, die elke Overheid te vervullen heeft, ook plichten had, die uit haar verhouding tot Israël's theocratische Koning voortvloeiden. Bij de politieke wetgeving van Israël moet dus altijd scherp onderscheiden worden tusschen tweeërlei; tusschen datgene wat tot de taak der Overheid als zoodanig behoort en daarom voor alle tijden en alle volkeren tot een exemplar is gegeven, en datgene wat uit de bijzondere verhouding van Israël's Overheid tot God voortvloeide en daarom wel voor Israël, maar niet voor ons geldt.

Tot die laatste, theocratische, roeping der Overheid behoorde nu haar taak om te zorgen, desnoods met dwingende macht, dat Israël het verbond Gods niet onthield. Vandaar dat de Overheid bij Israël in zake de religie en den eeredienst met dwang kon optreden. Zeer zeker heeft men ook hier voorzichtig te zijn, opdat men niet, door de lijnen te algemeen te trekken, tot onjuiste consequenties komt. Niet heel het religieuze leven stond bij Israël onder de controle der Overheid.

Van een dwingende macht der Overheid in zake de offeranden, de aalmoesken en het gebed, lezen we niets. Maar toch had de Overheid bij Israël wel degelijk een dwingende macht, niet alleen om gruwelijke zonden als afgoderij en openbare godslastering tegen te gaan, gelijk men gewoonlijk meent, maar eveneens om voor de naleving van allerlei ceremonieele en rituele wetten te zorgen. In de Wet staat uitdrukkelijk, dat wie de besnijdenis naliet, het pascha niet vierde, op den vervoerendag niet vastte, den sabbath ontheiligde, de hoogpriesterlijke zalfolie namaakte, althans wanneer die misdaad niet uit onwil, lekeurig verzuim, maar met opgeheven hand geschiedde, „moest uitgeroeid worden uit zijn volkeren“. En er is geen twijfel, of dit uitroepen uit het volk hield den last in voor de Overheid, om zulk een overtreding van Gods gebod te dooden. Gesteld nu al, dat God in gelijken zin aan de Overheid bij Israël had voorgeschreven om met dwingende macht te zorgen, dat de tienden voor de priesters werden opgebracht, dan zou daaruit toch evenmin als bij de andere bepalingen omtrent besnijdenis, pascha enz. kunnen worden afgeleid, dat diezelfde taak thans ook op onze Overheid rustte.

Het is de fout onzer vadersen geweest, dat zij het onderscheid tusschen de Overheidstaak bij Israël en bij ons niet helder genoeg hebben ingezien, en daarom maar al te vaak zich op het Oude Testament hebben beroepen om dien Overheidsdwang in de zake der religie goed te pleiten. Vandaar Art. XXXVI onzer belijdenis, waarin aan de Overheid evenals bij Israël de taak wordt voorgeschreven om alle afgoderij en valschen godsdienst onder het volk uit te roeien. En de consequentie van dat beginsel gaat nog veel verder. Niet alleen dat de Overheid dan de kettens moet straffen, maar ze moet ook dwangmaatregelen nemen om te zorgen, dat de ouders op tijd hun kinderen laten doopen, dat alle onderdanen geregeld ter kerke komen enz., zooals metterdaad met een beroep op het Oude Testament door onze vadersen verdedigd is. Dat alles is zeker consequent, wanneer men de roeping der Christelijke Overheid uit het Oude Testament wil afleiden. Zelfs hebben we voor die consequentie veel meer eerbied dan voor de laksheid en lauwheid van hen, die zeggen op het standpunt van Art. XXXVI te staan, maar van zulke dwangmaatregelen der Overheid toch niets willen weten.

Maar juist deze consequentie toont dan ook, hoe verkeerd dit beginsel is geweest. Er is niemand in onze dagen, zelfs de vurigste voorstander van Art. XXXVI niet, die dergelijke dwangmaatregelen van de Overheid weer zou durven aanbevelen of verdedigen. Dat is geen afval, geen ontroeven aan Gods Woord, geen meedoen met het valsche neutraliteitsbeginsel der liberalen, maar de erkenning dat onze vadersen in het betoep op het Oude Testament gewaagd hebben en de taak der Overheid onder ons een andere is dan bij Israël.

Christus zelf heeft ons dat geleerd, toen hij zeide: Mijn Koninkrijk is niet van deze wereld. En: wie het zwaard neemt zal door het zwaard vergaan. Daarom zegt de Apostel: wij strijden niet met vleeschelijke wapenen, maar met geestelijke wapenen. Daarin ligt de principieele veroordeeling van allen uiterlijken dwang inzake de religie. Het is daarom niet aan allerlei toevallige omstandigheden te wijten, gelijk Da. Sikkell meent, dat het Nieuwe Testament van een dwingende macht der Overheid met geen woord spreekt. Integendeel, het Nieuwe Testament weet niet alleen van deze Overheidsroeping niet, maar weersprekt haar. Wij zijn niet meer onder de wet, maar onder de genade. Wij hebben niet ontvangen den geest der dienstbaarheid tot vrees, maar den geest der aanneming tot kinderen. Bij Israël was de bediening der letter, die dwang, maar waar de Geest des Heeren is, daar is vrijheid. Dat is de grondgedachte, die heel het Nieuwe Testament ons predikt en die de Apostel ook voor het onderhoud der Kerk in deze woorden uitdrukt: Een iegelijk doe, gelijk hij in zijn hart voornemt, niet uit droefheid of uit noodwang, want God heeft een blijmoedigen geest lief (II Cor. 9:7).

Niet uit noodwang. En daarom, even bevestigd als we afkeuren elken dwang der Overheid om de ketterij uit te roeien, om de ouders te dwingen hun kinderen te laten doopen, om de menschen te dwingen naar de kerk te gaan, zoo willen we ook geen dwang van de Overheid, om voor het brood van Gods dienaren te zorgen.

Zoo zal men voelen, dat het hier niet om een bijzaak, maar om een beginsel gaat.

Da. A. S. Amsterdam. In het veld zet Da. vertelt hoe. Menagier. In Syrak ka deren tocht i reikantoor i zijn reis door niet JABOURI zou verlaten tevoorschijn tevoorschijn van stad van een roem van h Sidon onder deed", p. 1. verweeg he in het send dan ook n deelingen te somming va de Mohamm teit van de en van de li niet en in de jammeijl toen de Du Libanon wi breidden tot uiliep op d MAREK in i monstariet, Nederland i telijke auton brengen", p. gebeurtenis alle liden Voorts berie de indeeling laatste hij t trek meent i Van Bevi voormalige de ruinen i waarvan hij uit ondiep schrijving ge Van Badi "Vederbos i tische diei betitelde", p. gen, welke invlecht, ge trent den i straat gena Judas aankl u op den Paulus met p. 429. Ma mocus, van bevolking, i lem van f een rijk gek Van Dams Hamrân i het heid, en z inscripties." Van zijn i hij ons in i Het begin drukken van linke boot de reiziger o De tocht du was het gen geen andere was mij, of geweest, me uitgestorven, uiterstende p. 434. Met name vele lezers, bijzondere b alleen i'homt en scherpe i niet alleen d de christen i Dit voelt i ons van zij Genesareth En zoo is Uit vroeg schrijver van veel voorste schrijft: „het trein-conduct de Turkschi de critiek e werkte“ — eens over ge Dan, Da. dachten ver i „Palestina „Maar to Beyruth voo dat in dit ieds onerbi moed school „het Heilig niet van m oogenblik, u keuze. Niet cus door E gaan, en i herowrd." De lezer althans, m loopen is i schoonste, i hoofdstuk v En in d vooral van wordt bea i „bladwij niet in de Gods getu nemen. Dan volg onderzoek i graphische uitgang en Palestina. Op bijzo er in geal religieuze i moed bij h ontving, i heden om van zijn a Zoo sta bezoek aan door de te um „een i van Galilea het optred schiedenis in Galilea Vertelt da